

Archeologienota Tielt Sint-Janstraat 39

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

25-2-2021

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Tielt Sint-Janstraat 39 (provincie West-Vlaanderen), gelegen binnen de archeologische zone 'historische stadskern van Tielt', waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 300m² of meer bedraagt en de bodemingrepen groter zijn dan 100m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein is 505,78m² groot en heeft een smalle langwerpige, noordwest-zuidoost georiënteerde vorm. Het grenst in het noordwesten aan de Sint-Janstraat en in het noordoosten aan de Burgemeester Collestraat. Iets ten noordwesten van het plangebied komt de Kalverstraat uit in de Sint-Janstraat. Op het terrein is de woning Sint-Janstraat 39 aanwezig, met vooraan het hoofdvolume en erachter, langsheen de Burgemeester Collestraat, meerdere bijgebouwen. In totaal is 141,21m² bebouwd, dit is 27,92% van het totale plangebied. De rest van het terrein is deels verhard, deels in gebruik als tuin. De zuidwestelijke uitstulping van het terrein behoort tot de tuin van woning Sint-Janstraat 37, dit is een laatclassicistisch handelshuis gebouwd samen met bijhorende "suikerdrogerij" in 1848, dit na samenvoeging en herbouwing van twee kleinere panden.

Het plangebied maakt deel uit van de historische stadskern van Tielt, dat in de 13de eeuw stadsrechten kreeg. De Sint-Janstraat was lang de noordoostelijke uitvalsweg van de stadskern, en sluit aan op de zuidoostelijke hoek van de markt. Dit marktplein is zo'n 200m van het plangebied gelegen. Reeds op de stadskaart van Blaeu uit 1649 wordt er bebouwing weergegeven aan de straatzijde op het plangebied, de ruimte erachter is vermoedelijk in gebruik als achtererf. Het plangebied is op dat moment te situeren aan de rand van de noordoostelijke stadsagglomeratie, meer naar het noordoosten worden weilanden afgebeeld. Het terrein blijft tot op heden bebouwd, hoewel de huidige bebouwing natuurlijk niet meer dateert uit 1649. De Burgemeester Collestraat werd pas ca. 10 jaar geleden aangelegd, voordien was er aan de noordoostelijke kant van het terrein ook een woning met tuin aanwezig.

Tielt ontwikkelde zich op een oost-west gerichte, 50m hoge cuesta, die door enkele beken plaatselijk sterk versneden is. Vooral de - parallel met de cuesta verlopende - Poekebeek, die ten westen van de stad de cuesta doorsnijdt, is voor de stad een bepalend element. Deze Poekebeek bevindt zich meer dan 400m ten noordwesten van het plangebied. De cuesta is duidelijk waarneembaar op het digitale hoogtemodel. Op het detail daarvan is te zien dat het plangebied – dat op de cuesta is gelegen, net ten noordoosten van de top ervan - geleidelijk oploopt van noord (+43m TAW) naar zuid (+44m TAW). Bodemkundig is er op het terrein vermoedelijk een droge zandleembodem aanwezig, hoewel er kan van worden uitgegaan dat de bodemopbouw invloed zal hebben ondervonden van de eeuwenlange bewoning en bebouwing op het plangebied.

Net ten noordoosten van het plangebied werd bij een landschappelijk booronderzoek vastgesteld dat daar het archeologisch niveau kan verwacht worden vanaf ca. 60cm onder het maaiveld. Gravend archeologisch onderzoek in de historische kern van Tielt werd nog niet veel uitgevoerd. Enkel een deel van de markt werd reeds onderzocht door middel van een opgraving, daarnaast zijn

er recent ook enkele sleuvenonderzoeken uitgevoerd iets ten zuiden van de markt. Bij de opgraving op de markt werd in een laag bovenop de moederbodem Romeins materiaal aangetroffen. De oudste effectieve sporen gaan terug tot de 13de eeuw, ook uit de latere eeuwen werden sporen aangetroffen. In het stadsdeel ten noordoosten van de kern, waartoe ook de Sint-Janstraat en het plangebied behoren, gebeurde tot op heden nog geen archeologisch onderzoek. Gezien de ligging in de historische stadskern, de bebouwing die minstens teruggaat tot midden 17de eeuw, de gekende Romeinse vondsten en middeleeuwse sporen die werden aangetroffen bij het archeologisch onderzoek op de markt, en de ligging op de cuesta, kan aan het plangebied een hoge archeologische verwachting worden toegekend. Deze verwachting betreft voornamelijk sites met grondsporen uit de Romeinse periode, de middeleeuwen en de nieuwe en nieuwste tijd.

Alle gebouwen op het terrein worden afgebroken en de inrichting wordt volledig gewijzigd. Er wordt aan de straatzijde een meergezinswoning opgericht, met 3 bouwlagen en 6 appartementen en een footprint van 197,95m². De funderingen van het gebouw worden aangelegd tot op vorstvrije diepte. Er komt geen kelder in het gebouw, wel wordt een liftput tot ca. 1,50m diep uitgegraven. Achter het gebouw komen achtereenvolgens:

- een terras waaronder een regenwaterput en septische put worden aangelegd;
- een privatieve tuin van 26m² groot;
- een fietsenberging;
- een verharde parking, waaronder een aantal infiltratiekragen worden aangelegd.

Het noordwestelijke deel van het plangebied wordt deels licht genivelleerd (afgraving van ca. 20 à 30cm) om een vlak gelijkvloers te bekomen in het appartement en het terras. Bijna het volledige terrein wordt bebouwd en verhard. Er kan rekening worden gehouden met een algemene bodemverstoring op het volledige terrein van ca. 80cm diep. Deze verstoringdiepte houdt naast de geplande werken ook rekening met de verstoring die het werfverkeer zal veroorzaken, en met een archeologische buffer van ca. 20 à 30cm. Plaatselijk zullen er diepere ingrepen zijn voor aanleg van de liftput, van de funderingen en van de nutsvoorzieningen.

Het plangebied kent een hoge archeologische verwachting. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet met zekerheid worden aangetoond, maar de kans dat er een site aanwezig is, is wel reëel. Afgaande op de boringen die net ten noordoosten van het plangebied werden uitgevoerd, kan een eerste archeologisch niveau verwacht worden op een diepte van ca. 60cm onder maaiveld, maar plaatselijk kunnen er ook op een hoger niveau archeologische sporen bewaard zijn. De geplande werken gaan dieper dan 60cm, waardoor deze zullen leiden tot een vernieling van archeologische sporen. Er is in dit deel van de stad nog geen archeologisch onderzoek gebeurd, waardoor de kans op kennisvermeerdering groot is. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren, na de sloop van de gebouwen en het opbreken van de verharding.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe stratigrafie verwacht wordt, met het eventuele voorkomen van ophogingslagen, puinpakketten, funderingen,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten en -sleuven de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit

van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Tielt, Sint-Janstraat 39

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 77048,83 en Y: 188362,45; X: 77154,90 en Y: 188414,28

Oppervlakte plangebied: 505,78m²

Kadastergegevens: Tielt, afdeling 1, sectie K, percelen 459K, 461S (partim)

Het plangebied komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek.

Figuur 1 Kadasterplan met afbakening van het plangebied (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Hoe is de bodemopbouw?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig?
- Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kunnen de aangetroffen archeologische sporen gekoppeld worden aan de invulling van het terrein zoals die te zien is op de historische kaarten?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

Het verder vooronderzoek kan pas aanvatten na de sloop van de gebouwen en opbraak van de verhardingen. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat er bvb. geen funderingen uitgetrokken worden of kelders worden verwijderd. Op die manier wordt vermeden dat er niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. Bodemplaten/vloeren/verhardingen mogen uitgedroogd worden, eventuele funderingslagen eronder niet. Deze kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient 1 lange proefsleuf over de lengte van het terrein worden aangelegd. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuf is 1,80 tot 2m breed. Indien nodig om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen.

Hiermee wordt in totaal minstens ca. 90m² à 100m² opengelegd, dat is ca. 17,79 à 19,77% van het plangebied, wat (in stadscontext) een zeer hoog percentage is en dat zeker volstaat om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

De sleuf wordt aangelegd tot op het eerste archeologische niveau. Indien er meerdere archeologische niveaus met grondsporen aanwezig zijn, worden deze plaatselijk verder onderzocht en geregistreerd, in zo'n mate dat de onderzoeksvragen correct kunnen beantwoord worden en tot er voldoende gegevens voorhanden zijn om een gemotiveerd programma van maatregelen voor al dan niet verder onderzoek op te stellen. Het is daardoor mogelijk niet noodzakelijk om bij het voorkomen van meerdere archeologische niveaus de volledige oppervlakte van de sleuf te verdiepen tot onder het eerste archeologische niveau; indien er meerdere archeologische niveaus aanwezig zouden zijn, is het beter om te werken met registraties van een beperkte oppervlakte (in proefputten) om de verstoring van het bodemarchief in deze fase van het archeologisch traject tot

een minimum te beperken. Er wordt zeker een proefput aangelegd in de zone waar de septische put en regenwaterput worden voorzien.

Indien het archeologische niveau zich hoger bevindt dan de verstoringsdiepte van de werken dan moet er plaatselijk door middel van een profielput gepeild worden naar de verdere stratigrafische opbouw. Indien het eerste archeologische niveau zich dieper bevindt dan de verstoringsdiepte, moet minstens plaatselijk gepeild worden naar de diepteligging van dit eerste archeologische niveau. In de proefputten worden de volledige stratigrafie onderzocht, i.e. tot op moederbodem. Enkel als dit praktisch niet mogelijk of aantoonbaar niet relevant is, kan het onderzoek zich beperken tot verstoringsdiepte plus een ruime buffer, aangevuld met boringen en/of en sondering op beperkte oppervlakte. De proefputten worden getrapt aangelegd indien ze dieper gaan dan 1,20m. Elk wandprofiel van de proefput wordt geregistreerd.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek in stedelijke contexten.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.